

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

УДК 342.951:341.225.5(477)

DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i5.2013>**В. Кондрич,**

помічник адвоката,

аспірант кафедри судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»**ПОРУШЕННЯ ПРАВ АДВОКАТІВ,
ЯКІ НАДАЮТЬ ПРОФЕСІЙНУ ПРАВНИЧУ
ДОПОМОГУ У ПРОВАДЖЕННЯХ ВИЩОГО
АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ**

Подолання корупції є найбільш очікуваною українським суспільством реформою, і Вищий антикорупційний суд (далі – ВАКС) покликаний відігравати ключову роль у цьому процесі неупередженим розглядом справ щодо корупційних злочинів. Саме тому з першого дня до його роботи і ухвалюваних ним рішень прикута увага співгромадян, медіа і міжнародної спільноти.

Сьогодні в Україні формуються засади реалізації положень інституціонального та процесуального антикорупційного законодавства, а в суддів ВАКС, сторони захисту й обвинувачення складається своя – специфічна, відмінна від інших галузей тактика процесуальної діяльності. Ось минуло вже більше року від першого судового засідання Вищого антикорупційного суду. Усе ясніше починають проявлятися не тільки результати роботи Суду, з якими можна ознайомитися на вебсайті «Єдиний державний реєстр судових рішень», а й негативні тенденції.

Зокрема, гостро стоїть питання забезпечення гарантій адвокатської діяльності під час надання правової допомоги в антикорупційних провадженнях. 21 липня 2020 р. відбу-

лося спільне засідання голів комітетів НААУ, присвячене саме порушенням прав адвокатів, які надають професійну правничу допомогу в судових провадженнях ВАКС [1]. Приводом для проведення заходу була активізація порушень прав адвокатів із боку правоохоронних органів та суддів Вищого антикорупційного суду – ідентифікація адвокатів з їхніми клієнтами, порушення процесуальних прав у процесі судових засідань, інформаційна кампанія з дискредитації захисників та перешкоджання адвокатській діяльності з боку так званих активістів [2].

На засіданні розглядалися питання щодо захисту адвокатів від кримінального переслідування, невиконання ухвал слідчих суддів, грубого порушення права на захист шляхом недопущення захисників до участі у кримінальному провадженні й інших пов'язаних із цим питань; щодо вручення підозр адвокатам; щодо порушення колегією суддів ВАКС принципу змагальності та рівності сторін, обмеження повноважень адвокатів і позбавлення можливості реалізувати встановлені Кримінальним процесуальним кодексом (далі – КПК) України права, інших пов'язаних із цим питань; щодо звернення

Вищого антикорупційного суду до Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону зі скаргою на адвокатів через неналежну процесуальну поведінку адвокатів у судовому засіданні та звернення Вищого антикорупційного суду до КДКА м. Києва зі скаргою на через неповажні причини прибуття адвоката в судове засідання; щодо системних порушень професійних прав захисників, що допускаються колегією суддів ВАКС під час розгляду обвинувального акта у кримінальному провадженні й інших пов'язаних із цим питань.

Адвокат Володимир Богатир у своєму зверненні до НААУ акцентував увагу на невиконанні понад 30 судових рішень Генеральною прокуратурою та недопуску його до здійснення повноважень щодо захисту клієнта. В. Богатир розповів, що стосовно нього відкрите кримінальне провадження, пов'язане фактично з виконанням ним рішення Конституційного Суду. У результаті обговорення голови комітетів НААУ вирішили ініціювати звернення до керівництва країни, правоохоронних органів, міжнародних та національних правничих організацій щодо істотного порушення прав та законних інтересів адвокатів. Адвокат Ігор Черезов наголосив на тому, що ВАКС демонструє свавілля в судовому розгляді кримінальних проваджень, грубо порушує принципи змагальності та рівності сторін, позбавляє права на захист, перетворює юристів на мовчазних статистів і забороняє їм реалізувати визначені законом права [3].

Адвокат Р. Кравець повідомив про вручення йому підозри у скоєнні кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 255 та 351–2 Кримінального кодексу України, де зазначено, що адвокат діяв як пособник у вчиненні злочинною організацією злочину і «схиляв» клієнта до обрання саме такої стратегії та тактики захисту.

Водночас способом для досягнення адвокатом Р. Кравцем «злочинної

мети» є, на думку слідства, звернення з позовами та клопотаннями до суду в інтересах його клієнтів та до Вищої ради правосуддя з метою впливу на виконання повноважень членів ВККС України. Керуючись нормами Конституції України та чинним законодавством, РАУ підкреслює, що права адвокатів захищені системою державних гарантій, серед яких також заборона ототожнення адвоката із клієнтом (ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [4].

Заборона на ототожнення адвокатів із клієнтами є міжнародним стандартом гарантій адвокатської діяльності та встановлена «Основними положеннями про роль адвокатів», що ухвалені VIII Конгресом організації Об'єднаних Націй із запобігання злочинам у серпні 1990 р.

Державам варто вживати всіх необхідних заходів для забезпечення поваги до професії адвоката, її захисту та сприяння її свободі без дискримінації та без неналежного втручання влади чи широкого загалу, зокрема у світлі відповідних положень Європейської конвенції про права людини. Адвокати не повинні потерпати або опинятися під загрозою санкцій чи тиску, якщо вони діють відповідно зі своїми професійними стандартами (Принцип I Рекомендації № R (2000) 21 Комітету міністрів державам-членам про свободу професійної діяльності адвокатів, ухваленої Комітетом міністрів Ради Європи 25 жовтня 2000 р.).

Варто нагадати, що Рада адвокатів України ухвалила рішення від 5 серпня 2020 р. № 47 «Про звернення до українських та міжнародних інституцій з питань порушення прав адвокатів у зв'язку з невиконанням правоохоронними органами судових рішень» у зв'язку з тим, що Генеральна прокуратура та ДБР системно порушують права адвокатів – не визнають їх стороною у кримінальному провадженні та не допускають

до матеріалів провадження, ігнорують судові рішення [5]. Такі дії працівників правоохоронних органів свідчать про недотримання ними загальнообов'язкових принципів та засад здійснення кримінального судочинства, Конституції України та міжнародних правових актів.

Варто розглянути й ситуацію, коли колегією суддів ВАКС у складі головної судді Л. Федорак, суддів В. Маслова й І. Строгого під час розгляду кримінального провадження, у супереч ст. 26, ч. 2 ст. 349 КПК України, за власною ініціативою постановлено ухвалу (без виходу в нарадчу кімнату) про зміну порядку дослідження доказів сторони обвинувачення, відповідно до якого захисників та обвинувачених позбавлено можливості здійснювати захист та реалізовувати встановлені чинним законодавством права.

Повідомляється, що згідно із цією постановою створено умови, за яких сторона обвинувачення оголошує докази, надає пояснення, натомість стороні захисту суд категорично заборонив заявляти клопотання, надавати пояснення та заперечення під час безпосереднього дослідження документів сторони обвинувачення.

Далі в цій же справі головуюча суддя Л. Федорак повідомила про можливість зміни запобіжного заходу обвинуваченим у зв'язку з позицією захисників у справі, які, на думку колегії, «заважають» суду розглядати кримінальне провадження. Зокрема, головуюча зазначила, що позитивне чи негативне рішення у справі залежатиме не від встановлення наявності вини обвинувачених, а від поведінки обвинувачених та їхніх захисників.

Така погроза суддів Вищого антикорупційного суду спричинила те, що адвокатів фактично позбавили можливості професійно здійснювати захист, унаслідок чого обвинувачені були змушені відмовитись від захисників. Натомість суд примусово, незважаючи на заперечення обвинувачених,

призначив захисника відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу». Рада адвокатів України звертає увагу на те, що такими діями суддів порушується не тільки національне, а й міжнародне законодавство, зокрема ст. ст. 6, 8, 17 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.).

У рішенні № 51 від 5 серпня 2020 р. Ради адвокатів України «Про звернення до українських та міжнародних інституцій приводу втручання в адвокатську діяльність» говориться про те, що за адвокатами незаконно стежили, прослуховували та несанкціоновано знімали інформацію з каналів зв'язку. А НААУ готує звернення до національних та міжнародних інституцій.

НААУ розглянуло висновок Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності щодо неправомірних дій із боку працівників НАБУ і САП, зокрема втручання в адвокатську діяльність Г. Логвинського, М. Шевкопляс, О. Володимирської [6]. Зазначається, що в рамках провадження, відкритого щодо цих адвокатів, здійснюється кримінальне переслідування за виконання ними своїх професійних обов'язків. «Докази сторони обвинувачення здобуті з надзвичайно грубим порушенням таємниці спілкування адвоката із клієнтом, у результаті незаконного прослуховування та стеження за адвокатом, несанкціонованого зняття інформації з каналів зв'язку», – зазначається в рішенні НААУ.

Зокрема, у цьому кримінальному провадженні переслідуванню піддані адвокати, які надавали правову професійну допомогу на підставі відповідних документів, зокрема надавали юридичні консультації, направляли відповідні скарги та зверталися до Європейського суду з прав людини з метою належного виконання рішень українських судів.

У рішенні РАУ наголошено, що адвокатська спільнота неодноразово

зверталась до європейських та національних інституцій із питань порушення прав цих адвокатів. РАУ вважає, що адвокатів намагаються покарати за юридичне сприяння клієнту в реалізації законного права на звернення до ЄСПЛ та забезпечення виконання рішення найвищої судової інстанції, що, у свою чергу, є підтвердженням протиправності дій із боку правоохоронних органів, спрямованих на порушення права на судовий захист.

Крім постійних законодавчих змін, адвокати мусять боротися зі спробами деяких суддів Вищого антикорупційного суду звести участь адвоката у процесі до формальної присутності. З іншого боку, система контролю "peer review", яку планує запровадити Міністерство юстиції, загрожує розкриттям адвокатської таємниці та додатковим тиском на захисників. НААУ запропонувала ВАКС скласти план заходів щодо інституційної співпраці, зокрема: запровадити практику поширення професійної етики між ВАКС і адвокатською спільнотою; забезпечити конституційні принципи і засади правосуддя на основі верховенства права і питання конституційної легітимності антикорупційної системи.

Партнер ЮФ GOLAW Анжеліка Моїсеева вказує, що накопичилася така маса порушень під час засідань і у рішеннях ВАКС, що ситуація справді стає критичною [7]. Була ситуація, коли в одному судовому рішенні сторону захисту взагалі було названо «недобросовісною стороною». Фактично суд намагається регулювати, які заяви і коли робитиме адвокат, у який момент виступатиме на захист інтересів клієнта, а коли мовчатиме, тобто звести участь адвокатів у процесі до необхідної формальності. У НААУ неодноразово намагалися привернути увагу до цих проблем на національному рівні, зверталися в усі можливі інстанції й органи влади. На жаль, ситуація не покращується. Тому адвокатура не мала іншого виходу,

ніж привернути увагу міжнародного співтовариства до цієї проблеми.

Вдало описує вищезазначений стан відносин адвокатури з ВАКС лист Голови Ради адвокатів Київської області Петра Бойка до даного суду. У тексті листа вказується, що Вищий антикорупційний суд публічно оголосив про наміри жорстко боротися з будь-якими проявами зриву адвокатури в судових засіданнях. Усяке нез'явлення адвоката в судові засідання розцінюється суддями як зловживання правами та порушення правил адвокатської етики. Судді реагують на такі випадки зверненням до КДКА з вимогою притягнути адвокатів до дисциплінарної відповідальності та призначають обвинуваченим захисників із безоплатної правової допомоги за правилами залучення захисника для окремої процесуальної дії. Ідеться в листі про те, що боротьба зі зривами судових засідань є похвальною, якщо це свідоме та недобрсовісне затягування судового процесу, і тут адвокатська спільнота на стороні суду.

У листі зазначається, що натеper адвокати сприймають дії Вищого антикорупційного суду як оголошення їм війни, як тиск, як принизливе й упереджене ставлення до адвокатів і демонстрацію широкій публіці, що ніхто в суді з адвокатами не збирається церемонитися. Коло учасників кримінального процесу досить широке, але чомусь саме адвокати наперед «призначені» Вищим антикорупційним судом відповідальними за будь-які зриви судових засідань і винними в затягуванні судових процесів.

Ідеться там і про практику ВАКС із залучення захисника для проведення окремої процесуальної дії, яка не узгоджується із правами людини.

Наприкінці в листі зазначено: «Виходячи з викладеного, ми, адвокати, не просимо, а вимагаємо від новоствореного Вищого антикорупційного суду поваги до нашої професії, нашої діяльності та функціонального навантаження».

Тобто натепер складається такий стан речей, коли новоутворена система, не тільки у виді ВАКС, також і НАБУ, і САП, зіткнулася зі ще однією проблемою – неготовності самих українців, юристів високого класу і погонів, нести справедливість у суспільство та забезпечити розбудову правової держави [8].

У статті досліджено питання забезпечення прав та гарантій адвокатської діяльності в судових провадженнях Вищого антикорупційного суду України: питання щодо захисту адвокатів від кримінального переслідування, невиконання ухвал слідчих суддів, грубого порушення права на захист шляхом недопущення захисників до участі у кримінальному провадженні й інших пов'язаних із цим питань; щодо вручення підозр адвокатам; щодо порушення колегією суддів Вищого антикорупційного суду України принципу змагальності та рівності сторін, обмеження повноважень адвокатів і позбавлення можливості реалізувати встановлені Кримінальним процесуальним кодексом України права, інших пов'язаних із цим питань; щодо звернення Вищого антикорупційного суду до Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону зі скаргами на адвокатів через неналежну процесуальну поведінку адвокатів у судовому засіданні та звернення Вищого антикорупційного суду до Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури міста Києва зі скаргами на через неповажливі причини прибуття адвоката у судові засідання; щодо системних порушень професійних прав захисників, що допускаються колегією суддів Вищого антикорупційного суду під час розгляду обвинувального акта у кримінальному провадженні, інших пов'язаних із цим питань.

Досліджено дії Ради адвокатів України щодо цього, де остання звертається до Офісу Генерально-

го прокурора, Ради суддів України, Ради адвокатських та правничих товариств Європи, Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй із проханням вжити заходів реагування щодо недопущення ототожнення адвокатів із клієнтами та втручання у професійні права адвокатів в Україні, а також створює робочі групи для роз'яснення положень Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо заборони ототожнення адвоката із клієнтом. У статті вказується на негативну тенденцію в діяльності Вищого антикорупційного суду, а саме недотримання ним загальнообов'язкових принципів та засад здійснення кримінального судочинства, Конституції України та міжнародних правових актів.

Ключові слова: Вищий антикорупційний суд, участь адвоката в антикорупційному провадженні, гарантії адвокатської діяльності, порушення прав адвоката, переслідування адвокатів, конфлікт між ВАКС та адвокатами.

Kondrych V. Violation of the rights of barristers providing professional legal assistance in the proceedings of the Supreme Anti-Corruption Court

The article examines the issues of ensuring the rights and guarantees of advocacy in judicial proceedings of the Supreme Anti-Corruption Court of Ukraine: issues related to the protection of lawyers from criminal prosecution, non-compliance with the decisions of investigative judges, gross violation of the right to defense by preventing defenders from participating in criminal proceedings and other related issues; regarding the delivery of suspicions to lawyers; regarding the violation by the VAKS panel of judges of the principle of competition and equality of parties, restriction of the powers of lawyers

and deprivation of the opportunity to exercise the rights established by the Criminal Procedure Code of Ukraine and other related issues; regarding the appeal of the Supreme Anti-Corruption Court to the qualification and Disciplinary Commission of the bar of the region with a complaint against lawyers for improper procedural behavior of lawyers in court session and the appeal of the Supreme Anti-Corruption Court to the KDKA of Kiev with a complaint about disrespectful reasons for the arrival of a lawyer at a court session; regarding systemic violations of the professional rights of defenders allowed by the VAKS panel of judges when considering an indictment in criminal proceedings and other related issues.

The actions of the Bar Council of Ukraine in this regard have been investigated, where the latter applies to the Prosecutor general's office of Ukraine, the Council of judges of Ukraine, the Council of lawyers and legal societies of Europe, the UN General Assembly with a request to take response measures to prevent the identification of lawyers with clients and interference with the professional rights of lawyers in Ukraine, and also creates working groups to explain the provisions of the law of Ukraine "on advocacy and advocacy" regarding the Prohibition of identifying a lawyer with a client. The article points out a negative trend in the activities of the VAKS about its non-compliance with the generally binding principles and principles of criminal proceedings, the Constitution of Ukraine and international legal acts.

Key words: Supreme Anti-Corruption Court, barrister's participation in anti-corruption proceedings, guarantees of advocacy, violation of lawyer rights,

prosecution of lawyers, conflict between VAKS and lawyers.

Література

1. НААУ скликає засідання комітетів з приводу порушень прав адвокатів з боку суддів ВАКС. URL: <https://zib.com.ua/ua/143613-naau-sklikae-zasidannya-komitetiv-z-privodu-porushen-prav-ad.html>.

2. Розпочалося засідання комітетів НААУ щодо порушень прав адвокатів (трансляція). URL: <https://unba.org.ua/news/5694-rozpochalosya-zasidannya-komitetiv-naau-shodo-porushen-prav-advokativ-translyaciya.html>.

3. В САУ еще раз констатировали случаи открытой войны против института адвокатуры. URL: <https://zib.com.ua/ru/143756-v-sau-esche-raz-konstatirovali-sluchai-otkritoy-voyni-protiv.html>.

4. У НААУ взялися за проблему отожднення адвокатів з клієнтами URL: <https://zib.com.ua/ua/144253-u-naau-vzualisya-za-problemu-ototozhnennya-advokativ-z-kljen.html>.

5. Про звернення до українських та міжнародних інституцій з питань порушення прав адвокатів у зв'язку з невиконанням правоохоронними органами судових рішень. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2020-08-05-r-shennya-rau-47_5f4637af1b899.pdf.

6. Про звернення до українських та міжнародних інституцій з приводу втручання в адвокатську діяльність. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2020-08-05-r-shennya-rau-51_5f48a1b2ad160.pdf.

7. Конфлікту між адвокатами й суддями ВАКС немає, є тотальне нехтування Конституцією. URL: <https://zib.com.ua/ua/144334-konfliktu-mizh-advokatami-i-suddyami-vaks-netae-etotalne-ne.html>.

8. Адвокати вимагають поваги до своєї професії : Відкритий лист до Вищого антикорупційного суду. URL: <https://radako.com.ua/news/advokati-vimagayut-povagi-do-svoieyi-profesiyi-vidkritiy-list-do-vishchogo-antikorupciynogo>.